

УДК 346.14

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-04-42-46

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ УКРАЇНИ

Корольова В.В.,

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри юридично-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права

«КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна

e-mail: VictoriaV@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0003-2998-6144

Кімленко О.О.,

здобувачка ступеня вищої освіти “Магістр”, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул.

Табірна, 30-32, 03113, Україна

e-mail: KimlenkoOO@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-2803-7951

PROBLEMS OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF BUSINESS ENTITIES IN THE COMMERCIAL COURTS OF UKRAINE

Koroleva V. V.,

Ph.D. in Law, Associate Professor, Department of State and Legal Disciplines, «KROK» University, Kyiv, st.

Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine,

e-mail: ViktoriyaV@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0003-2998-6144

Kimlenko O. O.,

Graduate Student, “KROK” University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine,

e-mail: KimlenkoOO@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-2803-7951

Анотація. Судовий захист прав суб'єктів господарювання займає важливе місце серед інших форм захисту. Захист прав суб'єктів господарювання можливо розглядати двояко: як захист права, яке здійснюється і реалізується та захист права, яке порушується із застосуванням засобів для його відновлення. Класично захист права розглядають як факт захисту права порушеного. Основним законодавчим актом в галузі господарювання є Господарський кодекс України, який закріпив основоположені гарантії та способи захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Господарський процесуальний кодекс України закріпив механізм розгляду позову, заяви або скарги з вимогою про відновлення порушеного/оспороного права. Праву на судовий захист відповідає обов'язок держави створити таку систему правосуддя, яка без жодних сумнівів у її діях вирішить складні, різноманітні та численні судові спори, без порушення судової компетенції, забезпечить кваліфіковане судочинство. З метою оптимізації процесу розгляду господарських спорів про захист прав та законних інтересів суб'єктів підприємництва у статті досліджено проблеми, які виникають під час захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності у господарських судах України. Досліджено роль господарських судів у захисті прав та законних інтересів даних суб'єктів. Слід зауважити, що актуальність даної проблеми гостро постає від моменту незалежності України, адже регулярна зміна чинних законодавств, щодо судоустрою надає все більше тем для суперечок не тільки між науковцями, але і практиками. Законодавство України саме у сфері господарських відносин не тільки містить багато неузгодженостей та суперечностей, але і має значні недоліки. Основним фактором, що порушує стабільність у сфері захисту господарських відносин є прийняття законодавчих актів, що конфліктують з Конституцією України та законами, які були прийняті раніше. Здійснення захисту прав суб'єктів господарювання у господарських судах відбувається лише за особистою участю суб'єктів, яким надано відповідну правосуб'єктність. Можливість перегляду судових рішень в апеляційних інстанціях гарантується Конституцією України.

Ключові слова: господарський суд, захист прав та інтересів, суб'єкти господарської діяльності, судочинство України.

Формул.:0, рис.:0, табл.:0, бібл.:6.

Annotation: Judicial protection of the rights of economic entities is important among other forms of protection. The protection of the rights of economic entities can be considered in two ways: as the protection of the right that is exercised

and implemented and the protection of the right that is violated with the use of means to restore it. Classically, the protection of rights is considered as a fact of protection of the rights of the violated. The main legislative act in the field of management is the Commercial Code of Ukraine, which enshrines the fundamental guarantees and ways to protect the rights and interests of economic entities. The Commercial Procedure Code of Ukraine has established a mechanism for reviewing a claim, application or complaint with a request to restore the violated / disputed right. The right to judicial protection corresponds to the obligation of the state to create a system of justice that will undoubtedly resolve complex, diverse and numerous court disputes, without violating judicial competence, and will ensure qualified judicial proceedings. In order to optimize the process of consideration of commercial disputes on the protection of the rights and legitimate interests of business entities, the article examines the problems that arise during the protection of the rights and legitimate interests of economic entities in commercial courts of Ukraine. The role of commercial courts in protecting the rights and legitimate interests of these entities has been studied. It should be noted that the urgency of this problem has been acute since Ukraine's independence, as regular changes in current legislation on the judiciary provide more and more topics for controversy not only between scholars but also practitioners. Ukrainian legislation in the field of economic relations not only contains many inconsistencies and contradictions, but also has significant shortcomings. The main factor that violates the stability in the field of protection of economic relations is the adoption of legislative acts that conflict with the Constitution of Ukraine and laws that were adopted earlier. The protection of the rights of economic entities in commercial courts takes place only with the personal participation of entities that have been granted the appropriate legal personality. The possibility of reviewing court decisions in appellate instances is guaranteed by the Constitution of Ukraine.

Keywords: commercial court, protection of rights and interests, business entities, litigation of Ukraine.

Formulas:0, fig.:0, tabl.:0, bibl.:6

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проблема захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання вважається досить актуальною. Постійна зміна законодавства, яким регулюється судоустрій України, викликає проблеми під час судового захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Звернення до господарських судів даними суб'єктами для захисту порушених прав зумовлюється тим, що чинне законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність, нині не має достатнього поєднання між свободою діяльності підприємців та захистом прав та інтересів даних суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасності проблема, яка стосується беззахисності господарських підприємств та організацій часто порушується в юридичній літературі. Багато вчених у своїх працях приділяли увагу не тільки проблемі захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання у відповідних судах, але і загалом. Наприклад, В.В. Петруня, Н.В. Никитченко, Б.В. Зарицький та Т. Мізіна у своїх наукових доробках порушують проблеми, які стосуються захисту вищезазначених суб'єктів. Зокрема, проблеми захисту прав та інтересів суб'єктів підприємництва, що пов'язані з господарськими судами, висвітлені у наукових статтях І.М. Петренка, В.О. Швець, В.О. Коверзнева, К.П. Павлюка.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Враховуючи

важливість зазначених робіт, на наш погляд, є необхідним узагальнити проблемні аспекти, пов'язані з визначенням та особливостями способів захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання.

Формулювання основних цілей статті. Метою даної статті є аналіз проблем захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності у господарських судах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Право на захист є однією з найважливіших конституційно задекларованих гарантій для будь-якого учасника господарських правовідносин. Частина 1 ст. 55 Конституції України передбачає, що права і свободи громадянина захищаються судом [1, ст.55]. У системі захисту прав і свобод людини ця стаття визнається стрижневою, оскільки в ній закріплюється право на судовий захист, яке в міжнародній практиці дістало назву «право на суд» або «право на правосуддя». Це право за своїм статусом належить до основних конституційних прав людини і громадянина, має загальний характер і не може бути обмеженим. Згідно з ч. 6 ст. 4 ГПК України жодна особа не може бути позбавлена права на участь у розгляді своєї справи у визначеному законом порядку. Право на звернення до суду за захистом є невід'ємним особистим правом. Від такого права особа не може відмовитися. Частиною 4 цієї статті встановлено, що відмова від права на звернення до господарського суду за захистом є недійсною [2, ст.4].

Невдосконалений та, в деякій мірі, слабкий захист правових інтересів підприємств та організацій має прямий вплив на ефективність підприємництва в Україні. Враховуючи те, що захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання визначається нормами господарського та цивільного права, то у деяких випадках, при вирішенні спірних питань, неможливо надати обґрунтоване законне рішення.

Спеціалізовані суди, тобто господарські, що здійснюють судочинство господарських відносин, основним завданням яких є захист прав та законних інтересів гарантованих Конституцією та відповідними Законами України. Метою створення даних судів є захист на засадах верховенства вищезазначених прав учасників господарських відносин. Діяльність господарських судів спрямована не тільки для вирішення спорів, але і на запобігання порушень чинного законодавства у сфері господарських відносин.

Наукова сфера юридичної літератури виділяється декілька способів захисту права, що спрямовані на усунення та припинення його негативних наслідків. Кожна з форм базується на одному або декількох способах, а саме:

- відновлення становища, що мало місце до правопорушення;
- припинення правопорушення;
- спонукання порушника до виконання обов'язків в натурі;
- встановлення факту наявності прав;
- стягнення збитків і штрафних санкцій [3].

Використання кожного із зазначених способів встановлює законодавство або договір між сторонами.

Звернення у суді виступає загальнодоступною формою, що гарантується Конституцією України. Суб'єкт, чії права порушені, має змогу звернутися не тільки до національної системи судочинства, але і до міжнародних судових установ та відповідних організацій.

Причиною проблем захисту прав суб'єктів господарської діяльності, що гостро постає в господарських судах України є не лише недосконале законодавство, але і те, що судова

незалежність не надає гарантій. Здійснення судочинства у господарських спорах потребує прямої незалежності та самостійності даних судів. Основна гарантія захисту права – це незалежність суду, адже тиск з боку інших державних органів має негативний вплив на результат його роботи, а головне не відповідає міжнародним стандартам. Право суб'єкту на справедливий розгляд є основою права на думку європейських стандартів.

На сьогоднішній день, розвиток українського законодавства, яким регулюється підприємницька діяльність, не в змозі забезпечити поєднання свободи та конкуренції належним чином. Це зумовлює потребу звернення за захистом суб'єктів підприємницької діяльності до господарських судів. Отже, можна зробити висновок, що питання захисту прав та законних інтересів суб'єктів є актуальним і має велике значення. На думку, П. В. Хотинець, основною проблемою, що виникає у суб'єктів господарювання є неузгодженість чинного законодавства з роботою органів державною влади, а саме Державною податковою інспекцією. Дана проблема викликає безліч конфліктів, що обумовлюються невірним трактуванням чинних законів податковою інспекцією. Наприклад, дана служба, часто бере на себе функцію судочинства України, тобто здійснює висновки щодо недійсності правочинів. Слід зазначити, що органи державної податкової інспекції, згідно закону повинні подавати позовні заяви до суду, з приводу визнання недійсності договорів або стягнення штрафів у бюджет держави, але практикою дане право не застосовується. [4]

Робота, щодо неправомірності дій суб'єктів господарювання в актах перевірки, що виконується даною інспекцією, базується на статтях Цивільного кодексу України, а саме ст. ст. 203, 215, 216, 228 [3, ст.203, 215, 216, 228]. Але, потрібно брати до уваги те, що згідно чинних законів України Державна податкова інспекція не має права здійснювати будь-які правочини в позасудовому порядку, адже це суперечить положенням, які визначаються Конституцією України. Саме ч.2 ст.19 Конституції України гарантує те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише за підставою та в межах повноважень, що передбачені даним законодавством [1, ст.19].

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кожному гарантується захист його прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, створеним відповідно до закону [5, ст.7].

У чинному законодавстві України терміни «захист», «захист прав», не дивлячись на часте використання, як правило, носять достатньо абстрактний характер.

Правовий захист, як одна зі спеціальних юридичних гарантій здійснення суб'єктивних прав, їх відновлення у разі порушення, є складним, багатоплановим явищем. Як наукова проблема вона складає предмет дослідження багатьох юридичних галузевих наук, а також теорії права. Цілком природно, що з приводу суті правового захисту порушених суб'єктивних прав, а отже і її поняття, ведеться жвава дискусія.

У статті 1 Господарського процесуального кодексу України вказується, що підприємства, установи, організації, інші юридичні особи, громадяни, що здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку придбали статус суб'єкта підприємницької діяльності, мають право звернутися до господарського суду відповідно до встановленої підвідомчості господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних справ та інтересів, що охороняються законом, а

також для застосування передбачених даним кодексом заходів, направлених на запобігання правопорушення [2, ст.1].

Як визначає Д. М. Притика, доведено, що господарсько-судова форма захисту суб'єктивних прав, не дивлячись на схожість із загальною судовою формою захисту цивільних прав, істотно відрізняється від останньої: встановлена законом для господарського суду форма діяльності найбільш пристосована для розгляду і вирішення господарських спорів, повною мірою враховуючи вплив господарського суду на економіку України [6, с.14].

Таким чином, у процесі господарсько-судової форми захисту суб'єктивних прав не тільки розглядається конкретний господарський спор, але і здійснюється вплив на господарську діяльність підприємців, що є сторонами спору у цілому. Реальний захист конкретних порушених (оспорюваних) прав і визнаних законом інтересів повинен бути здійснений так, щоб це не завдавало збитку економічному стану суб'єкту підприємництва в цілому.

Законодавство України надає суб'єктові господарювання можливість захистити свої права і законні інтереси за допомогою такого правового інструменту, як звернення до суду, що є на сьогодні найбільш ефективною формою відновлення порушених прав. Переваги судового захисту очевидні, оскільки суд є незалежним і підпорядковується лише закону.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (Дата звернення 30.01.2022).
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. №№ 40-44. Ст.356.
4. Хотинець П.В., Аюпова Р.М.: «Про необхідність підвищення ролі господарських судів у захисті прав та законних інтересів українського підприємництва». «Вісник господарського судочинства». №1/2013 URL:<https://hr.arbitr.gov.ua/sud5023/publication/88487> (Дата звернення 30.01.2022).
5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. (Дата звернення 30.01.2022).
6. Притика Д.М. Організаційно-правові засади становлення і діяльності господарських судів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / Д.М. Притика; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2003. 26 с.

Reference:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine “About Constitution of Ukraine”, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “Gospodarskiy Procedural Code of Ukraine”. available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>. (Accessed 30 January 2022)

3. *The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "Civil Code of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. No 40-44. St. 356.*
4. *Khotynets P.V. and Ayupova R.M. (2013), "On the need to increase the role of commercial courts in protecting the rights and legitimate interests of Ukrainian entrepreneurship". Visnik gospodarskogo sudochinstva, vol.1. URL: [https://hr.arbitr.gov.ua/sud5023/publication/88487/\(Accessed 30 January 2022\)](https://hr.arbitr.gov.ua/sud5023/publication/88487/(Accessed 30 January 2022))*
5. *Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/\(Accessed 30 January 2022\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/(Accessed 30 January 2022))*
6. *Pritika D.M. (2003) "Organizational and legal principles of formation and activity of commercial courts of Ukraine", Ph.D. Thesis, Juridical System, Prosecutor's Office and Advocacy, Yaroslav Mudrij Kharkiv National Law Academy, Kharkiv, Ukraine.*

Стаття надійшла до друку 10. 02.2022